

Miljösamverkan
Sverige

Utbildning miljöbalkstillsyn

6. Rättssäkerhet

Länsstyrelserna

Titel: Rättssäkerhet

Datum: 2021-12-13

Huvudmän: Länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Jordbruksverket samt Havs- och vattenmyndigheten

Webbplats: www.miljosamverkansverige.se

E-postadress: miljosamverkansverige@lansstyrelsen.se

Föreläsningen ”Rättssäkerhet”

I texten nedan har vissa mindre justeringar gjorts jämfört med den inlästa föreläsningen.

Rättssäkerhetsfrågorna har berörts på olika sätt i flera av de andra föreläsningarna, men eftersom dessa frågor är så viktiga i samband med all myndighetsutövning innehåller den här korta föreläsningen en sammanfattning av dessa frågor.

Någon entydig definition av begreppet rättssäkerhet finns inte.

Åklagarmyndigheten skriver följande på sin hemsida: ”men allmänt brukar begreppet betyda att ett land har en lagstiftning och ett system i övrigt som innebär att den enskilda medborgaren har ett skydd för godtyckliga ingrepp från samhället självt, till exempel att inte åtalas eller dömas utan tillräcklig bevisning, att inte dömas utan att det finns stöd i lag för det och att alla medborgare oavsett samhällsställning eller ursprung bedöms på ett likartat sätt.”

I tillsynssammanhang kan man säga att rättssäkerhet syftar till att skydda de som tillsynas från övergrepp från myndigheter och att deras friheter därmed ska säkras.

Det handlar sammanfattningsvis om följande:

- Allas likhet inför lagen
- Officialprincipen
- Hinder mot godtycke
- Förutsägbarhet
- Att inte bli ”dömd ohörd”

När det gäller frågan om allas likhet inför lagen handlar det om att inte särbehandla eller diskriminera någon. Tillsynen ska också vara konkurrensneutral, den ska bedrivas så att verksamheter tillåts verka under lika villkor.

Det är tillsynsmyndigheten och inte den som tillsynen avser som har ansvaret för att utreda ett ärende, vilket är innebörden av officialprincipen.

Myndigheten ska se till att ett ärende blir utrett i den omfattning som dess beskaffenhet kräver, som det sägs i förvaltningslagens 23 §.

Tillsynsmyndigheten måste alltid ha stöd i lag för sitt agerande, på det sättet förhindras att myndigheten hanterar frågor godtyckligt.

Förutsägbarhet betyder att den som man tillsynar ska kunna förstå vilka krav som myndigheten kan komma att ställa genom att han/hon ska kunna få veta vilka bestämmelser som gäller i en viss situation.

Innan en myndighet beslutar ska den som beslutet riktar sig mot fått tillfälle att yttra sig över det material som beslutet grundas på.

Utöver de här grundläggande rättssäkerhetsprinciperna finns annat som handlar om rättssäkerhet.

De krav som myndigheter ställer ska naturligtvis vara proportionella, man ska alltså inte kräva åtgärder utöver det som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet.

Som myndighetsperson måste du agera på ett korrekt sätt. Det handlar om hur du uttrycker dig i tal och skrift.

Myndigheterna ska respektera de grundläggande fri- och rättigheterna som gäller för var och en enligt regeringsformen; yttrandefrihet, informationsfrihet, mötesfrihet, demonstrationsfrihet, föreningsfrihet och religionsfrihet. Härutöver gäller den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna som lag i Sverige sedan 1 november 1998. Var och en i Sverige ska tillförsäkras de rättigheter som anges i konventionens artiklar 2-18.

Allas rätt att ta del av allmänna handlingar kan ses som en viktig rättssäkerhetsaspekt. Det allmännas agerande ska kunna granskas utifrån. Var och en har rätt att ta del av allmänna handlingar enligt 2 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen. Den här rättigheten får bara begränsas när det gäller exempelvis hänsyn till rikets säkerhet, intresset av att förebygga eller beivra brott, skyddet för enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden eller intresset av att bevara djur- eller växtart.

Av vikt i sammanhanget är naturligtvis att klargöra vad som är en allmän handling. Bestämmelserna rörande detta finns i 2 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen: ”En handling är allmän, om den förvaras hos en myndighet och enligt 9 eller 10 § är att anse som inkommen till eller upprättad hos en myndighet.”

Notera att även brev eller andra meddelanden som ställts personligen till den som innehar en viss befattning vid en myndighet är allmän handling om den gäller ett ärende eller någon annan fråga som ska handläggas av myndigheten och inte är avsedd för mottagaren endast som innehavare av annan ställning.

Minnesanteckningar som en tillsynsmyndighet gjort anses inte som allmän handling hos tillsynsmyndigheten – däremot anses den upprättad och blir allmän handling om den har tagits om hand för arkivering. Handlingen ska arkiveras om den innehåller sakuppgifter som haft betydelse för ett beslut.

Utkast till beslut eller skrivelser, föredragningspromemorior, stödanteckningar och liknande anses inte vara upprättade och är därför inte allmänna handlingar.

Det här betyder sammanfattningsvis att de flesta handlingar som kommer till en myndighet och som har upprättats där är allmänna handlingar och ska lämnas ut till den som begär att få ta del av dem.

Bestämmelserna om rätt att ta del av allmänna handlingar och efterforskandeförbud finns i 2 kap. 15-18 §§ tryckfrihetsförordningen samt 4 kap. offentlighets- och sekretesslag.

Rätt att ta del av allmänna handlingar kan inskränks på grund av sekretess, exempelvis tillsynssekretess (uppgifter som du får ta del av i tillsynssammanhang som uppgifter om ekonomiska förhållanden, företagshemligheter, enskildas hälsa och så vidare) och förundersökningssekretess. Enligt 8 kap. 1 § i offentlighets- och

sekretesslagen gäller att ”En uppgift för vilken sekretess gäller enligt denna lag får inte röjas för enskilda eller för andra myndigheter, om inte annat anges i denna lag eller i lag eller förordning som denna lag hänvisar till.” Förbudet att röja sekretessbelagda uppgifter gäller alltså även om man gör det muntligt, det handlar om tystnadsplikt.

Jävsfrågorna är naturligtvis också väldigt viktiga när det gäller rättssäkerheten. Man behöver ständigt vara observant på bestämmelserna i förvaltningslagen som rör jäv (16–18 §§). Tar man del av handläggningen av ett ärende på ett sätt som kan påverka myndighetens beslut är man jävig om

1. ”han eller hon eller någon närstående är part i ärendet eller annars kan antas bli påverkad av beslutet i en inte oväsentlig utsträckning,
2. han eller hon eller någon närstående är eller har varit ställföreträdare eller ombud för en part i ärendet eller för någon annan som kan antas bli påverkad av beslutet i en inte oväsentlig utsträckning,
3. han eller hon har medverkat i den slutliga handläggningen av ett ärende hos en annan myndighet och till följd av detta redan har tagit ställning till frågor som myndigheten ska pröva i egenskap av överordnad instans, eller
4. det finns någon annan särskild omständighet som gör att hans eller hennes opartiskhet i ärendet kan ifrågasättas.

Om det är uppenbart att frågan om opartiskhet saknar betydelse, ska myndigheten bortse från jäv.”

Är man jävig får man inte ta del av ärendets handläggning och inte heller närvara när ärendet avgörs. Känner man till något som gör att man kan antas vara eller bli jävig ska man anmäla det till myndigheten omedelbart.

Jävsfrågorna blir i många fall särskilt viktiga att beakta i mindre kommuner där ”alla känner alla”. Jävsfrågorna är också viktiga inom kommunen, inte minst eftersom kommunens nämnd för miljöfrågor är tillsynsmyndighet över vissa av kommunens egna verksamheter. I det sammanhanget finns en särskild bestämmelse i kommunallagen att beakta:

6 kap 7 § ”En nämnd får inte bestämma om rättigheter eller skyldigheter för kommunen eller regionen i ärenden där nämnden företräder kommunen eller regionen som part. En nämnd får inte heller utöva i lag eller annan författning föreskriven tillsyn över sådan verksamhet som nämnden själv bedriver.”

Slutligen. Ytterligare en viktig rättssäkerhetsfråga är att beslut ska kunna överklagas och därmed överprövas i högre instans. När en tillsynsmyndighet riktar ett krav mot någon om att göra något, att inte göra något eller att godkänna något alternativt att inte godkänna något så måste det kravet ställas genom ett formellt riktigt beslut som kan överklagas. Granskningen innebär bland annat att den överprövade myndigheten bedömer lagligheten och lämpligheten av beslutet.

Att hantera miljöfrågor på ett orättssäkert sätt gynnar inte trovärdigheten för tillsynsmyndigheternas arbete.

**Miljösamverkan
Sverige**